

HADKÖTELEZETTSÉG

A Kormány [T/16221.](#) számon benyújtott törvényjavaslata – többek között – a honvédelmi kötelezettségek szabályozására irányul. Az Infojegyzet e tárgykörben a hadkötelezettség magyarországi szabályozásáról nyújt rövid áttekintést.

Honvédelmi kötelezettségek

A XIX. és XX. századi reguláris haderők alapját a hadkötelezettség és a sorkötelezettségen alapuló katonai szolgálati kötelezettség alkotta. A XX. század végén a sorkötelezettség megszüntetése a hidegháború lezárultát követő évtizedek európai haderőreformjainak egyik legjellegzetesebb eleme volt. A 2000-es évek közepére a sorkötelezettségen alapuló békeidőszaki hadkötelezettség Európa legtöbb országában – így Magyarországon is – megszűnt, de több állam – köztük hazánk is – a békétől eltérő veszélyeztettség időszakára továbbra is fenntartja e kötelezettség bevezetésének lehetőségét.

[Magyarország Alaptörvénye](#) fenntartja az Országgyűlés által 2004-ben elfogadott békeidőszaki önkéntességen alapuló haderő koncepcióját, de a XXXI. cikk szerinti **honvédelmi kötelezettségek körében** azt is kijelenti, hogy *"Minden magyar állampolgár köteles a haza védelmére."* Ezt követően rendelkezik arról, hogy a magyarországi lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárok számára rendkívüli állapot idejére **honvédelmi munkakötelezettség**, illetve honvédelmi és katasztrófavédelmi feladatok ellátása érdekében sarkalatos törvényben meghatározottak szerint **polgári védelmi kötelezettség** írható elő.

A honvédelmi kötelezettségek körében a **hadkötelezettséget** az Alaptörvény a férfi állampolgárokra korlátozza, és kizárólag minősített időszakok esetére írja elő. Eszerint a hadkötelezettség újbóli bevezetésére külső fegyveres támadás veszélye vagy annak bekövetkezése esetén, továbbá szövetségi kötelezettség teljesítése érdekében kerülhet sor. **Előfeltétele a rendkívüli állapot** bevezetése, vagy pedig az Országgyűlés külön döntése alapján kihirdetett **megelőző védelmi helyzet**. Ennek megfelelően rendkívüli állapot idején, vagy megelőző védelmi helyzetben a Magyarország területén lakóhellyel rendelkező, nagykorú magyar állampolgárságú férfiakat katonai szolgálati kötelezettség terheli. Az Alaptörvény tehát legmagasabb jogszabályi szinten rögzíti, hogy a két említett különleges jogrendi időszakban a hadkötelezettség egyértelműen katonai szolgálatot jelent.

A hadkötelezettség legfontosabb részkötelességét, a katonai szolgálati kötelezettséget a Honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló [2011. évi CXIII. törvény](#) (Hvt.) is rögzíti, egyértelműsítve, hogy a szolgálati kötelezettség keretében a hadköteles kifejezetten fegyveres katonai szolgálatot teljesít. A Hvt. emellett azonban lehetőséget ad meghatározott esetekben, külön engedély alapján a fegyver nélküli katonai szolgálatra is.

- Békeidőszakban a katonai szolgálat az állampolgárok számára kizárólag önkéntesen vállalt elhatározás alapján teljesíthető. Rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben azonban a haza védelmére irányuló katonai szolgálat a társadalom egy meghatározott rétege számára alkotmányos kötelezettség.
- A katonai szolgálati kötelezettség és járulékos kötelezettségei együttesen jelentik a hadkötelezettséget.
- A járulékos kötelezettségek közé tartozik
 - az adatszolgáltatási,
 - a bejelentési,
 - a megjelenési kötelezettség.
- A hadkötelezettség bevezetéséhez a szolgálatra történő behívás előkészítése és végrehajtása céljából a jogszabályi feltételeken túl elsősorban hiteles, naprakész hadköteles nyilvántartásra van szükség, amit a [Honvédség kijelölt szervezeti egysége vezet](#).
- Egyes európai országokban a hadkötelezettség a nőkre is érvényes, így Csehországban, Lengyelországban és Norvégiában. Más országokban önkéntes úton nők is vállalhatják e kötelezettséget, így többek között Finnországban és Lettországban is.

A HADKÖTELEZETTSÉG

A haza védelmére vonatkozó alaptörvényi rendelkezésekből is látszik, Magyarország honvédelmének van egy békeidőszaki és egy rendkívüli időszakban életbe lépő szabályrendszere. E kettős keretben értelmezhető a hadkötelezettség fogalma, illetve az is, hogy ki tekinthető hadkötelesnek, és milyen részkötelezettségek társulnak mindehhez.

A Hvt. a Magyar Honvédséggel kapcsolatban rögzíti, hogy a Honvédség békében az önkéntességen, rendkívüli állapotban és megelőző védelmi helyzetben az önkéntességen és az általános hadkötelezettségen alapuló állami szervezet (35.§). A törvényben a Honvédség személyi állománya is ennek megfelelően került meghatározásra. A Magyar Honvédség békeidőszakban

- a tényleges szolgálatot teljesítő katonákból,
- honvédségi foglalkoztatottakból,
- honvédségi alkalmazottakból és közalkalmazottakból,
- és egyéb munkavállalókból áll.

Rendkívüli állapot és megelőző védelmi helyzet idején – a hadkötelezettség bevezetését követően – azonban a hadkötelesek is a Honvédség állományába kerülnek.

A Hvt. azt is rögzíti, hogy a Honvédség folyamatos kiegészítése békében toborzás útján, megelőző védelmi helyzet és rendkívüli állapot

idején viszont a hadkötelesek behívása útján is történik.

A hadkötelesek körében három csoport különböztethető meg:

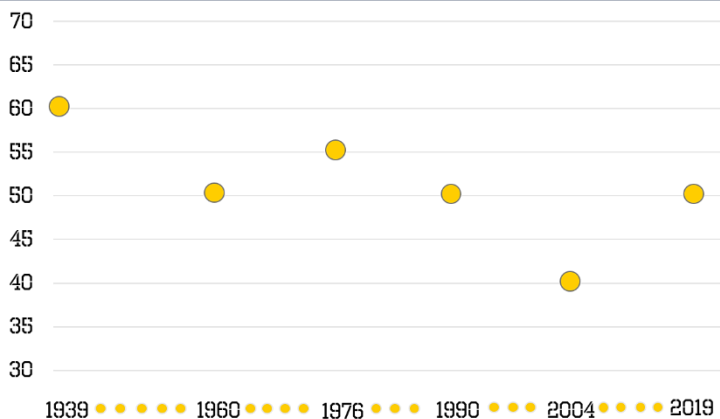
- **aktív katonai szolgálatot ellátó** katonák, tiszt- és altisztjelöltek, valamint az önkéntes tartalékosok,
- korábban a Honvédségben katonai szolgálatot teljesítő **kiképzett tartalékosok**,
- kiképzésben nem részesültek, vagy korábbi sorkötelesek: **potenciális hadkötelesek** ([Hegedűs 2019](#)).

E keretek között nagy jelentőséggel bír [az önkéntes tartalékos rendszer](#) fejlesztése, mivel a Magyar Honvédség különleges jogrendi időszakban azonnal a hivatásos állomány mellett lényegében csak a kiképzett tartalékos, valamint az aktív önkéntes tartalékos erővel számolhat. A kiképzett hadkötelesek és önkéntes tartalékosok megkülönböztetett értéke megmutatkozik a behívhatósági korhatáruk meghatározása kapcsán is. A hatályos Hvt. ugyanis a kötelező katonai szolgálat felső korhatárát az állampolgárok katonai előképzettsége szerint differenciáltan határozza meg.

A hadkötelezettség korhatára a Honvédségnél a hivatásos, szerződéses vagy önkéntes tartalékos katonai szolgálatot ellátók, valamint a kiképzett tartalékosok esetében a hivatásos katonai szolgálat felső korhatára – vagyis a mindenkori nyugdíjkorhatár –; míg a potenciális hadkötelesek esetén annak az évnek a december 31. napja, amelyben 50. életévüket betöltik.

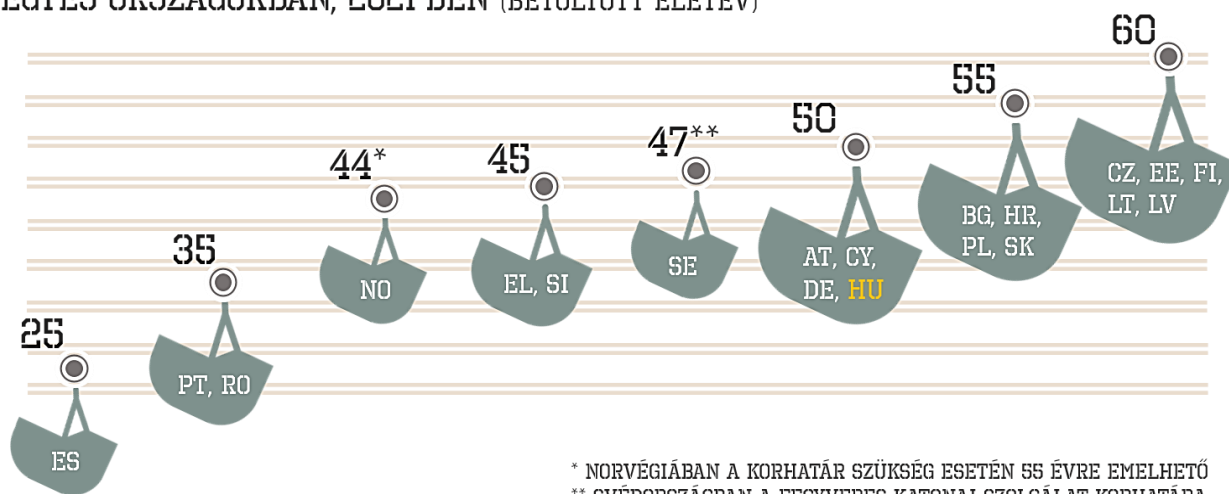
Fontos megjegyezni, hogy a hadkötelezettség alól meghatározott esetekben mentesülhetnek is az állampolgárok. A Hvt. 18 olyan esetet említ, amelyek fennállása esetén egyesek nem hívhatóak be katonai szolgálatra. Közéjük tartoznak többek között az alkalmatlannak minősítettek; a három vagy több gyermeket nevelők; azok, akiknek házastársa katonai szolgálatot teljesít; akik európai parlamenti, országgyűlési és helyi-, illetve kisebbségi önkormányzati képviselőjelöltek, vagy megválasztott képviselők; vagy egyéb meghagyásban részesülő hadkötelesek

1. ÁBRA. A POTENCIÁLIS HADKÖTELESEK BEHÍVHATÓSÁGI FELSŐ KORHATÁRA HAZÁNKBAN, 1939-2019 (BETÖLTÖTT ÉLETVÉ)

Forrás: [Infoszolg](#) / [Kovács 2014](#), [Hvt](#)

2. ÁBRA. A HADKÖTELES ÁLLOMÁNY BEHÍVHATÓSÁGÁNAK FELSŐ KORHATÁRA EGYES ORSZÁGOKBAN, 2021-BEN (BETÖLTÖTT ÉLETÉV)

Forrás: [Infoszolg](#) / ECPRD

A POTENCIÁLIS HADKÖTELESEK BEHÍVHATÓSÁGI KORHATÁRA

A hadkötelezettség szabályozásával kapcsolatban a közelmúltban több változás is történt. Ilyen volt a [hadköteles nyilvántartás megreformálása](#), valamint a behívhatósági korhatár 2018. évi megváltoztatása is. Utóbbi nagyobb közérdeklődést is kiváltott, nem véletlenül, hiszen míg az előbbi felmentési okok a társadalom egy szűkebb rétegére vonatkoztathatóak, addig a behívhatósági korhatár felső értékének meghatározása – az említett különleges jogrendi időszakokban – százezrek életét is érintheti.

A felső korhatárról az Alaptörvény nem rendelkezik, mivel ennek meghatározása – mint azt lentebb láthatjuk – a honvédelemről szóló törvényekben történt korábban is. A felső korhatár meghatározhatóságának kérdése ugyanis több tényező függvénye. Hatással vannak rá többek között a mindenkori katonai szükségletek, a politikai érdekek, az adott korszak lakosságának átlagéletkora és egészségi állapota is. A korhatárokat ezért a mindenkori honvédelmi törvények állapították meg.

Történelmi változások

A reguláris haderőmodell alapelveire épülő 1939. évi II. törvény általános hadkötelezettséget írt elő minden Magyarországon élő,

18 és 60 év közötti férfi állampolgár számára.

E korhatárt először az 1960. évi IV. törvény csökkentette le a betöltött 50. életévre. Ezt követően kisebb módosításokkal érvényben volt egészen 2004-ig, amikor is a 2004. évi CV. törvény – a sorkötelezettség békeidőszaki felfüggesztése mellett – a hadkötelezettség felső korhatárát a 40. betöltött életévre csökkentette ([Kovács 2014](#)).

A potenciális hadkötelesek behívhatóságának felső korhatára kijelölésében a 2011-ben megalkotott új honvédelmi törvény sem hozott változást, egészen 2018-ig, amikor is az Országgyűlés 2019. január 1-vel azt újból a betöltött 50. életévre emelte.

A korhatár 2018. évi emelésének szükségessége

A Honvédségről szóló 2004. évi CV. törvény az ország biztonságát, valamint nemzetközi kötelezettségeinek végrehajtását egy önkénteségen alapuló professzionális haderőre bízta, egyben pedig béke idejére az állampolgárokat terhelő katonai szolgálati és egyéb részkötelezettségeket szüntetett meg. A 2011. évi Hvt. kapcsán a honvédelmi minisztérium azonban [javaslat indoklásában jelezte](#), hogy a 2004-et követő reform végrehajtása során felszínre kerültek a hadkötelezettség békeidőszaki hiányának problémái is. Az indoklás középük sorolta a haderő kiegészítését biztosítandó kiképzett tartalékosok fogó létszámát.

Ebben az időszakban hasonló véleményt fogalmazott meg több elemző is. Véleményük szerint a hadjötelezettség korhatárának 2004. évi leszállítása, a hivatásos, a sorköteles és a tartalék állomány fokozatos csökkenése, az önkéntes tartalékos állomány hiánya, és egyéb szervezeti átalakítások összességében erőforrás-hiányos állapotot eredményezhetnek béke- és minősített időszakokban egyaránt ([Nagy-Vargáné 2010](#), [Urbán 2010](#)).

Törvényalkotási szinten a korhatár kérdése 2018 őszén került napirendre, amikor a Benkő Tibor honvédelmi miniszter által benyújtott törvényjavaslat elfogadásával az Országgyűlés 10 évvel megemelte a 2004-ben 40 évre csökkentett korhatárt ([2018. évi CX törvény](#)). [A javaslat szerint](#) a döntést többek között az indokolta, hogy a születésszámok folyamatos csökkenéséből fakadó népességfogyás nagyban csökkentette a potenciális hadjöteles állomány létszámát. A 10 évvel történő megemelés megközelítőleg 850 000 fővel azonnal megnövelte a hadjötelezettség alapján behívhatók számát. A korhatár emelése nélkül 2026-tól nem lett volna olyan behívható potenciális hadjöteles, aki korábban sorkatonaként kiképzésben részesült ([Hegedűs 2019](#)).

A javaslat megemlíti, hogy rendkívüli helyzetben és megelőző védelmi helyzetben a korhatár megemelésével járó létszámtöbblet a jelenleg tapasztalható békeidőszaki létszámhiányok következtében feltöltetlenül maradó beosztások betöltésére is alkalmas.

Mindezeket túl a [2016](#)-ban megkezdett Honvédelmi és Haderőfejlesztési Program is hatással van a potenciális hadjötelesek létszámának emelésére. A program ugyanis az új típusú kihívásokra adott válaszként olyan új művelési és egyéb képességeket honosít meg a Honvédségben, ami egyaránt tovább növeli a haderő béke- és minősített időszakos létszámigényét.

Korhatárok Európában

Európában 22 vizsgált ország esetében a fegyveres katonai szolgálatra vonatkozó hadjötelezettség általánosan meghatározott felső korhatára jellemzően 50 és 60 év közé tehető. Köriükben jelenleg Spanyolország (25 év), Portugália (35 év) és Románia (35 év) esetében a legalacsonyabb a felső korhatár (ld. 2. ábra, az adatok a Parlamenti Kutatás és Dokumentáció Európai Központja [ECPRD] együttműködésben részt vevő parlamenti kutatószolgálatoktól származnak). Nagy Britannia vagy Dánia esetében nincs felső korhatár megállapítva, azt a hadjötelesek behívása esetén az aktuális jogszabály állapítja meg.

Azon országok, amelyekben jelenleg is valamilyen típusú sorkatonai szolgálat van érvényben, elsősorban azért tartják fent ezt a kötelezettséget, hogy a haderő megfelelő utánpótlását biztosítva lássák a kiképzett, azonnal bevethető tartalékos állomány létszámának folyamatos szinten tartásával. Ehhez lásd bővebben: [Infojegyzet: 2019/29](#).

Források:

- A honvédelemről és a Magyar Honvédségről, valamint a különleges jogrendben bevezethető intézkedésekről szóló [2011. évi CXIII. törvény](#)
- Urbán Lajos: [A tartalékos erők helye, szerepe, működésének aspektusai](#). PHD értekezés, Budapest, 2010.
- Nagy-Vargáné Juhász Ágnes: [Az önkéntes haderő tartalék biztosításának szervezési-vezetési kérdései](#). PHD értekezés, Budapest, 2010
- Kovács István: A honvédelmi kötelezettségek törvényi szabályozásának változásai – Katonai Jogi és Hadijogi Szemle, 2014. 2. szám
- Hegedűs János: a Magyar Honvédség tartalékerejének aktuális állapota – [Honvédségi Szemle, 2019. 3. szám](#)
- ECPRD adatszolgáltatás

Készítette: B. Müller Tamás
Képviselői Információs Szolgálat
E-mail: infoszolg@parlament.hu

infoszolg

Internet: www.parlament.hu/infoszolg
Intranet: intra.parlament.hu/infoszolg/
Tel.: (1) 441-6486